

David Joris

**Een affsonde||ringe of onderscheit|| tusschen die vroeme ende onvro||me
hemmelsche ende eerdi=||sche: tonderkennen wie || de getruwe oprech=||te
Christi oder || niet en sijn || ... ||**

Rostock: Dietz, Ludwig, 1544

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1013231139>

Druck Freier Zugang

In Theol. unigeb.

In diese ~~unigeb.~~
unigeb.

33

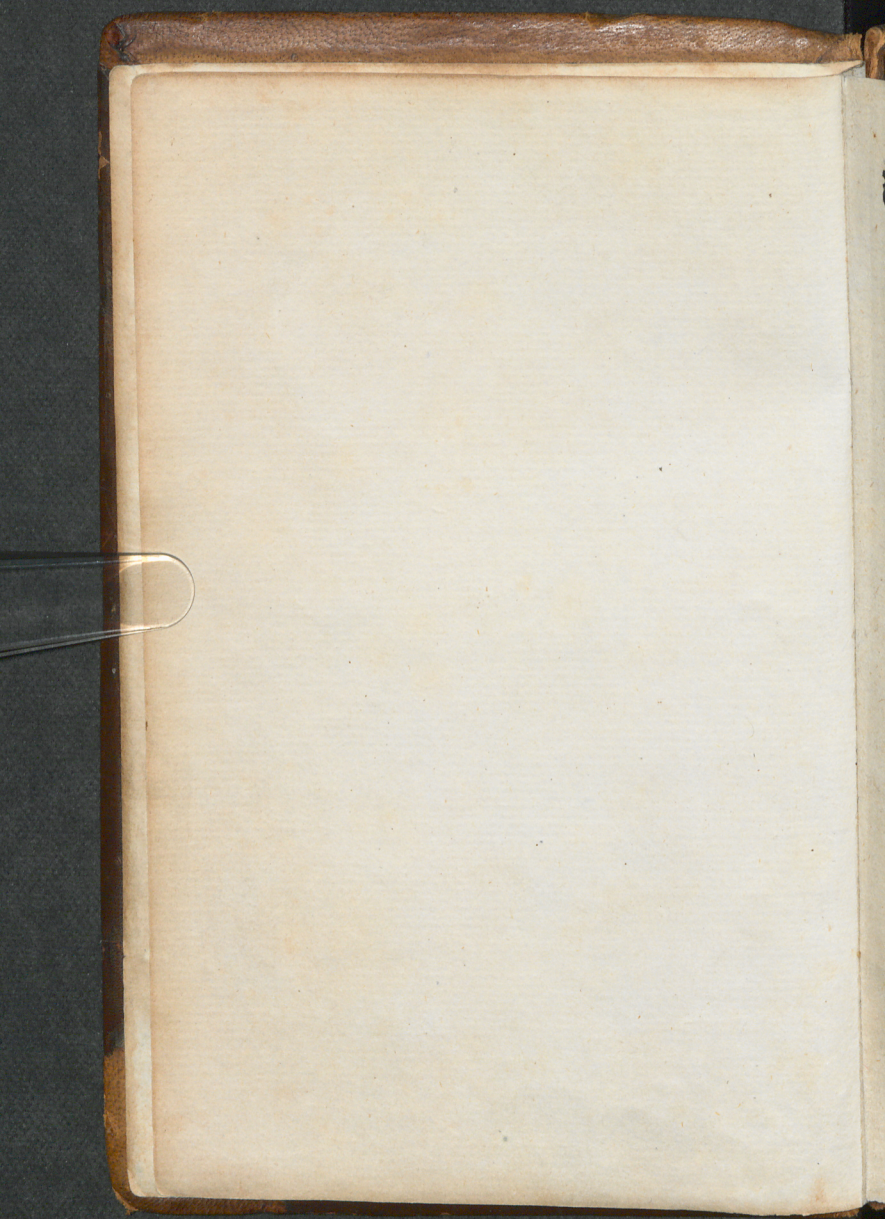
(M. 3107. O. 1-20.)

Rara

<R> F4-6554¹⁻²⁰

**Een affsonde
ringe of onderscheit/
tusschen die vroeme ende onvro
me hemmelsche ende eerdio
sche: tonderkennen wie
de getruwe opreche
te Christi oder
niet en sijn**

18

Wil ick eens te
laetsten mijn inderste
hert/ sin/ wil ende menins
ge voer een yegelijck onges
valst nae der waerheit en
metter waerheit tot sichs
tinghe openbaren/ in Christo Gods hert/ sin/
wil ende meninge heruoert brengen/ met wele
ken ick my inden gelouue verknofft/ vereeniget
ende inghelijst te werden begeuen heb/ doer die
gehoorsaemheit der waerheit inden geest/ ende
niet der boeckstaff al een/ die mer dat sichbaer
lijcke lijfflijcke woort ende wterlicken dien si her
uoert brengt ende wtspreect / sonder niet dat
A A ewige

ewige gheestelijcke ware hemelsche wesen dat
dōr sich seluen/ namelijk/dōr dat ewige geeste
lijcke ware hemelsche spreekelijcke leuēde woort
der krafft heruoot ant licht kōmen moet: is in
hemants geweld oder macht/ dan alle dingē is
ende blijft in hem dattet is en vermach. Van
welcker macht ende eygentlijcke hert/ sin / wil
ende meninge ick te spreekē heb opt heertijck
ste/nae mijn vermoegen schriftelijck veruaeten
ende eens voer al angēuen wil/ Naemelijck als
soe: Mijn hert/ sin/ wil ende meninge is Gods
verstant / Gods hert / sin / wil ende meininge
ouergegeuen. Der niet anders dan een waer
achtich goet/ waerachtige lieffde/ waerachtige
eenicheit ende vrede/ verstaet: Een wārachtich
leuen ende licht: warachtige wijsheit kennisse
en verstant: alle duecht/ trow / waerheit recht
ende gherechticheit en is ende wil. Soe en kan
off mach ick/ met alles dat sich daer onder bes
geefft/ oder met eens sijn ende blyuen wil/ oick
niet anders willen oder begeren/ ten sy tot ons
ser schanden ende schade: sond / schult en mis
daet: welck my (bin ick anders van warer God
lijcker aart Christelijck ghesint) tot rouwe ende
leerwesen/ oder in Franckheit brenghen most/
effen soe wel als een natuyrljck rijck mensche/
der sijn gelt off goet verliest/ off sich yewaerts
in vergrjpt ende beschadiget: dat seer off wee
doet. Jae soe sich dat niet betuirt en mach ick
noch niemant duncken laeten: Godt dat opper
ste goet

ste goet boenen allen in eeren ende lieffte hebbe
oder Christo ingeliffte te sijn. Sijn wy Christo
oeuerst niet ingheliffte soe en hebben wy oick
Godt dat hoochste goet boenen allen niet lieff.
Hebben wy Godt niet boenen allen lieff / so is
der Duuel by ons die lieffste int Herte: Dit en
feilt v / siet toe / niet een haer: denckter wel op
off gy wilt.

Wat meendy nu dat is / die Duuel voer
lieffste te hebben? Ten is geen creatyur alleen
oder een dinck dat een wesentlijck gesicht hefft
lieffte hebben / Neen / mer is een bysonder quāt
heit / oder boosheit / Gods tegenheit / een son
delijcke verderfflijcken aart / die wten mensche
selfs opstaet: die doer Gods gramschap in de
ongehoor:saemheit Ade / doer Eua voert gekoe
men / anders inder ewicheit op sich seluen van
macht niet gheweest en is. Wie dan quaetheit
oder boosheit / dat is die sonde oder verderffes
nisse / lieuer hefft dan die goetheit (welck tegen
die quaetheit viantlijck is ende bliffte) der hefft
den Duuel ende niet Godt lieff. Dewelcke hem
niet vreemt off onbekent / mer van sijn der Du
uelscher aart sijn / Zae doch syne kinderen off ey
gentliche zaet / dat onkruyt selue / soe sy verkeer
der / bofer quaetwilliger en eygensinniger sijn.

Nu ist openbār dattz ganze geslacht der
menschen inden affal en ouertredinge Adams
van natyren verdurue / een niet goet geblenen
is nae der schriftuyren. Zae niet alleen nae der

Uij schriffz

Mercke
wat Chris
sto ingeliffte
te sijn is.

2
Eulcken men
sche sicht voer
hem seluen ver
suymet off ver
get hem seluen
niet. Ten mest
in dath gheue
son dat hy boe
uen hem selue
in liefte lieuet.

Math. 17.

Joan. 8. Hy
syt van den a
der welcke der
Duuel is / die
een dooylager
ende loeger. ar
van begingell
getoest is.

Men pluckt
geen drommen
van doornen/
noch Dughen
van Dystelen.

Schryffuyren / dan die reden off dat verstant
spreecker wt / dattes niet anders hefft koennen
gesijn: want sulck saet / sulcken vrucht / want es
nen quaden boom / most quade vruchten voort
biengen. Sijn wy den alle van natuyren in ons
ser eersten gheboorten ten quade ghencicht / soe
volcht dat wy van natuyr de quaetheit selff sijn
sietet in / het is waerachtich onwederleggelick
Sijn wy alle die quaetheit selue / soe en moege
wy deen dander niet wyten noch verachten / off
wy verachten gewisselijck daer mede ons selue /
Jae die sulcks doen / die beste sijn willen / sijn
die grootste ende schoonste Duenels. Dat sall
een yder bekennen als hy gedachtich is sijn eers
ste geboorte nae der menscheit int vleisch / want
wat van vleisch gebooren / is vleisch: ende dat
en mach Trjcke Gods niet besitten / Jck mene
niet dat sichtbaerlijcke / lichaemelijcke / mer dat
sondelijcke vleisch / datter tegen te staen / te doos
den / wech / wt ende te niet te doen is: welck al
tijt tegen den geest strjdt / inden kinderen noch
niet toegenomen is / ende ghants onnosel aff
sijn derhaluen de kinderen des rijcks by soedas
nigen wtghesproecken werden. Vae dien dan
tganze menschelijcke geslacht doer ongehoors
saemheit verduruen / vreemt vant leuen Gods
der doot / mitz de sonde / eygen worden is ende
dat der Duyuel een Heere dieser werlt / een res
gierder ende besitter der menschen beuonden
wert / die Godt hem tot een eygendoem / naeme
beels

beelt ende heerlicheit geschaepen ende gemaect
 heeft / hebben wy lichtelijcken te gheloeuen in
 wat verdoemenisse en gramschap / in wat blind
 heit ende dootlicker duysternisse wy alle (die n3
 van boeuen herboeren sijn) staen moeten: bez
 denckt eens / ende siet hoe suuerlijck dat gy sijt
 Soldt een wooninge Gods / Namelijck vol als
 les ghoets : een vat der duechden / een Tempel
 des heilighen Gheestes / een aedere off wtuloet
 des gerechticheits ende leuens sijn / mer sijt in
 contrarie een woininge der Duuelen / vol alles
 quaets : een vat der onduechden / een pardeels
 huys / een spelunck en moortkuyl : een wtuloet
 alder ongerechtheit / sultet soe beuinden / van
 den hooftde tot den voeten. Want ghy koent
 dencken hoe sterck ende vast boos de opwassens
 de goede milde natuyr / die leuende aart ende
 verstant Gods (die de mensche int Woort des
 ewigen waerheits ewelijck ghegeuen was) in
 sijn veranderinge oeder contraryheit aldac ge
 worden is / inder waerheit / mach wel van den
 Engelen beweent ende besucht werden / dattet
 ghantsche eertrijck soe yammerlijcken verwoest
 ende verduruen leit / derhaluen oick met recht
 alsoe wel mach gheschreuen staen : Ist dattet
 quaet datter in Adams herte gesayt is niet om
 meghefeert en wert / ende die plaetse niet wech
 gaet daer dat quaede gesayt is / soe en sal niet ko
 men daer dat goede gesayt is.

Koent gy urre
 Kinderen ghe
 de gauen ghe
 uen de van na
 tuur arch bist

Luce.
 Ten sy dat gy
 omē keert als
 een fondeken
 werdet mēcht
 dat Kicke Go
 des niet, etc.

Want dan Godt / een Heere der werlt /
 A A iij macht

macht ouer alle heerschaeren bōuen en beneden
heest/ niet ewelick heest fyuen off altoes gram
sijn willen/ heest hy met ten forsten om sijn bes
lofften en voernemen te bewysen / sijn almachs
tige goede Woort op eerden gesonden/ den mens
sche in dat ende doer dat te betuygen / hem sel
uen te seer geuen waer hy toe koemen is. Voor
der / in ende doer dat selffde te begnaedighen/
weder te rechte te brenghen / alle diet hoorende
geloouen ende nauolgen willen. Dit wort ons
allen sonder enich wt nemen wtgeroepen/ ghes
predickt ende om niet angeboeden op dat niet
mant solde verloren ghaen / hy en wilde selffs
verloren ende niet geuonden sijn. Ende dat ist
verloren kint / die mensche der sonden en kint
der verdoemenissen / verstaet / dat niet anders
nu off beters waert is / Daer mede die woorde
der Propheten accorderen / Naemelijc: Jeges
lijck sal om sinder eygenter sonden oeder selffs
misdact steruen / niet om sinder olderen sonden
wille: Daer mede Gods gunst/ gnade en barm
herticheit oener alle vleisch gaet / want hy den
doot der sonderen niet en wil / mer dat hy hem
bekerende leue. Desen Euangelischen goede
roep oder stemme der waarheit / gaet voer dat
ordel ouer al inder werlt wt / tot een getuyges
nisse ende openbaringe der gōden ende quaede
vant fruyt ende onfruyt / die de HEEKE ges
wilt heest dat se te saemen opwassen / an ende
wt den anderen tot een ordel verschinen solden
wie

4

wie met hem oder tegen hem is: Swelck men
noyt en hefft moegen kennen oder weten / voer
die goede soe wel als de quaede by den anderen
verschenen sijn.

Nu mocht yemant / der in mijn redē geen
lust off verwonderinge hadt / seggen: dat van
enuanck off nae tghetwisch der schriffinren / als
in Abel ende Cain / in Ham / off Kam en Sem
in Isinael ende Isaac beide goede ende quaede
gheopenbaert / wel bekent sijn. Die welcke ick
alsoe antwoorde: Dat die seluige alle niet dan
beelden oder figueren / trechte wesen der goedē
oder quaden niet en sijn: want gheen quaeden
sijn soe quaet als diet hoochste goet verlaeten or
der tegen sijn. Effen soe goet / soe quaet waren
sy dan / die hem contrary oder teghen waeren /
ten seilt v niet. Soe moet dan volghen / dattet
diepste quaet in off doer het hoochste ghoet op
staet: die verderffenisse oder dat quaet mochte
anders niet soe groet sijn / ten waer dattet eerst
soe gantz ende gaeff / onvervult off ongeschent
waer. Want is den appel groet / schoon ende
gantz rijp / soe is sijn verderffenisse (ist datter
rot of vuylicheit inkomt / en al tenemāl quēdet)
meerder. Is hy noch fleyn off onrijp / soe ist te
minder. Is den appel golden / soe is sijn ver
lies groet. Is sy van holt / steen off loot / soe is
sijn verlies te kleiner. En euen soet verlies / is
de pindinge: soe den row / is die blitschap: soet
goet / ist quaet / ghelijck tot anderen tyden wy

A iij   des

der verclaert is.

Dat eerste is niet geweest dat geestelijcke mer dat vleysijcke/ daerna dat geestelijcke.

Corin. 15.

Mattei 24

Gaet van my ghy quaerdoen ders / kenne v niet.

Wie Christus gheest niet en heft hoert Gort niet toe.

Dan nu en komt dat beste hoochste ghoet niet eerst / mer lest: des gelijcks het alderquaetsste quaet. Soe lange dat dan niet daer en is / sichmen oick de goedichste ende alder quaetste niet / want die koemen wt ende doer dat goet ende quaet voirt / dat lest / seg ick / toe kompr: Daerom ist dat vanden laetsten tijt soe grusas melick geschreuen is / inden welcke dat hoochste goet sijn werckinge inden Godvresenden tegē die quaeden hefft: welcke noch alrijt meer / seg ick selffs doer een ongerecht geloue / eygenwijsheit ende goet dunckenheit verloren / nochtans beholden / ende die beste Christi sijn willen / hār seluen metter herten int hoochste stellende / als soenen ende dochteren Gods / als die voel duncken te lyden ende te doen / al beter dan een ander sijn: der welcker sond / schult ende misdaet sy beoogen en begheren datse oick openbaer en veracht werden solden / sonder niet haer selues Dit sijn de oick een verwachtinge des Rijckes Gods / dan geen oly oder saluinge des geestes in haer vaten hebben / Naemelick / geen goede daeden die doer die saluinge oeder andieninge des Heiligen Beestes geschieden moet.

Dit is dan soe voel geseit / als dat de laetste tijt de beste ende quaetste is / inden welcken sich die ghoeden ende quaeden anden anderen sien laeten: Moegen oick in hāren aart en geest niet verborghen bliuen / sullen wt haer woort ende

5
ende geboorte geordelt / dats gerechtuaerdiche
off verdoemt werden / want sy euen tselue ges
lijck sijn. Niet dat sy hoeren / leesen en van buy
ten leeren spreecken / Neen / soe doonde soldes
men de voegelen ende der Duuel oick salich on
delen moegen / want hy allegeert oder gebnuict
de schrift oick soe wel als een ander. Jacobus
secht / hy geloofft oick / nochtans beefft hy.

Soe wie dan nu tot deser tijt die stemme
ende leringe des ewigen wijsheits ende waer
heits / die vernieuwinge jnden Geest ende war
heit doer Twoord des ghelooffs / verstaet / niet
an en neemt / Christus waerachtige aart / hert /
sin en wil in hem niet en verfricht / den Heere
Godt des heilige hemels te leuen / namelick / in
alle sijn herte / van geheelder gedachten en kraf
ten te belieuen ende willich gehoersaem te sijn
siet / die en mach niet bestaen / moet vallen en
doer hem seluen in sijn eygen quaetheit vergaen
jnder ewicheit. Dat is nu soe veel / als de jnden
boosen aart niet ommegekeert / goetwillich en
Christelijck als kindeken en wert / alsoe dat die
plaetse oder verkeerde boose herte med ghaet /
soe en mach de goede aart Gods / Christus her
te daer n3 komen daer dat ander statholt: want
op off jnder selffder plaetse / moet den goeden
sin ende wille staen / daer die quaede soe lange
tijt gestaen hefft. Ende ick seg v dat / verfrich
dy die salicheit en dat leuen Christi jnder plaats
se daer de onsalicheit ende dat leuen Ade staet /

22v niet / al

niet/ al dewijl het metter herten te verfrigen is
soe suldy verdoemt ende verloren moetē werde
Waer blyuen nu hier de sulcks nae haerē
doot/niet in dit leuen en verwachtē: Jac dunc
ken ende seggen datter niet moegelijk/oick van
Godt sō niet verschickt en is/ op datter preester
doom Christi ewelijck van waerde bliuen/inde
hemel bestaen solde. Siet hier genicht der He
re mondelick selue/ off sy schoen Esdre/dat hār
noch wel berouwen sal/ niet geloouen wilden/
Naemelick alsoe: Verwaer ick segt v ten sy dat
gy v ommeeert/ende wert gelijk kinderkens/
soe en suldy int Rijke der hemelen niet foemen
Vorder: Wienz dat Rijke Gods en ontfanct
als een kinden/die en sal daer niet in foemen
Verstaet nu wat dit ommeeeren en kinden
gescht is: ouerdenckt oft oick anders dan van
nyens ghebooren te werden / een ander leuen/
licht ende gesicht ontfangen is: Welck immer
sonder versteruinge ende verghanckheit des
olden mensches niet ghescheden kan. Daerom
ist oick recht (all verstaent voele nae den vleisch
euen soe sy geboren sijn) dat sulcks niet voerde
doot ons sondelijcken vergaenden menschelic
ken leuens gescheiden kan; mer most dārom by
onsen tijt / die ons Godt met termynen / hem
daer in te soecken ende te vinden gegeuen heft/
gescheiden: Want wy moeten alle voordē rich
ter stoel Christi gheopenbaert werden/ op dat
een yegelijck ontfange in sijn lichaem daer nae
by goet

Mat 18 19.

Luce 18.

Mar 10.

Acto

ij Corin 5.

6
hy goet off quaet gedaen heeft. Nu ist onmoes
gelijck ghoet te doen/ der selffs quaet ende niet **Math 12.**
goet en is/ sō gescreuē is: Mach een Moos sijn
huyt veranderen/ een Lupaert sijn mennigers
leye verwen/ soe moechdy oick ghoet doen als
gy boos oder totten quaeden gewent sijt. Wel
an/ is dat recht/ soe blijfiet onmoegelijck / alst
doet: ten sy dat een dan van sulcken aart/ hert/
sin/ ende wille ommefceert/ ende wederom ges
boren een kindeken gelick wert/ soe en mach hy
int rijcke Gods niet komen. Gods wil en sin/
Christus aart ende gheest niet verkrighen/ son
der welcken niemant yeet goets dat voer Godt
gelt/ gedoen en kan. Doch wat oick wten gels
ue niet en gheschiet / is sonde. Des haluen dit **Roma 14.**
seluige goet wten ghelooue/ aldewyle wy noch
niet en seen/ gescheden most. Dat mach v blind
de mensch immer nae dit leuen niet sijn / want
tgelooue sal dan niet opgerecht oder gepredickt
sonder ghesien worden dat nu ghelooft wert.
Daer om moetet nu inden tijt des ongeloofts
ende boosheits blijcken/ tot Gods loff en eere
bewesen werden/ tot een ordel allen ongeloeuis
gen ende getuychnisse der werlt.

Querst hier is die quaetwillige olde men
sche hals sterck tegen niet soe vōle metten mon
de als metter herten en daet: heeft doer de ghes
swoyndichz sinder eygeder wyßheit inder diep
heit des Dunels sulcken schalckheit / lyst ende
heimelicken bedroch nae sinder aart voer hem

22 vj seluen

seluen gevonden/ dat hy die zaelicheit all beter
in te nemen meent/ dan ons die **HEERE** Je
sus geleert heeft. Waer doer ist? Alleen om dat
hy hem seluen/ tegen hem seluen te lieff niet en
wil laeten / haeten en versaecken/ vrees hy ons
der ende te niet te koemen/ gelijk hy doch moet
Sapi. 17. minge by sich seluen / hem tonderstutzen en te
verantwoorden/ soe van gelijk gheschreuen is.
Dan voer sulcken mensch de nu die leringe dat
Woorz Christi niet op of ter herten nemen wil/
salmen hoeden/toe sien dat men die niet hoger
ansiet of en acht/ lieft noch eert van herten dan
sy waert sijn: oft wil (ick segt v/de berichteinge
verstant ende kentnisse der waerheit ontfans
ghen hebt) dy / soe voele opsiens ghy die selue
geest / soe voele affseens ende vergetelheits by
den **HEERE** toe brengen / Jac soe voele lieff
den oder eeren gy die van herten bewijst/sō voe
le haets ende oneeren verwerfft gy v seluen by
den **HEERE**: want hy een eernstich / zeloers
tornich Godt/een verterende vuyr is tegen den
genen de sich niet beteren/ de stemme der waer
heit Christi niet hooren noch geloouen / moets
willich quaet willen. Gedencft dat die woorz
Moysi ouertraeden sonder ghenade steruen
mosten doer twee off drie getuygen: hoe voele
arger quellinge sal hy/ meendy / weert sijn die
den Soene Gods/die ewige waerheit/wijshz
heilicheit en gherechticheit met voeten tredt: te
weeten

7
weeten / van sijn herte weert / onder off besyden
hem werpt: dat blót oder leuen des nyen Testa
ments Christi onrein acht / verstaect / in welcken
hy gereinicht is / waert dat hijt indē geloue an
naeme: en den Geest der genaeden schent / dat
is / frachtelijck tegen doet. Lieue sietet in / komt
tot v seluen / en weet wat gy doet der sōdānich
van sin bist. Ick seg v tis seer gruwelijck te val
len in die handen des leuendighen Gods / een
Richter der gedachten ende sinnen des herten:
komt n3 by te vallen in de handē der menschen
swyge een Litterknecht oder Senaer des Bōck
staeffs alleen: off v die schoen verdoemt / inden
Ban buyten die Gemeente Gods ter Hellen
oidelt / sal v / is hy niet waerachtrich van Godt
gesonden / ander Zielen niet schaeden. Ouerst
is hy gesonden / soe salt Woor: dat hy ouer v
spreckt / beklyuen / al waert een beest / swyge een
mensch. Ghedenckt hoet Josias die beminde
Koninck in Juda / doe hy den Egiptischē Ko
ninck Neco niet hooren off gelouen wyldē / dār
ouer gyncf: Daerom sūt ghehoorsaem Gods
waerheit / inden welcken doch v verstant ghe
uangen genoemen / tgoede seecker wert / op dat
tet v niet quaelick en gae / wie ouerst geen goet
heit / mer quātheit wil / der mōter onuerberme
lijck sonder alle hulpe in ende doer / als een lys
chaem mede vergaen. Dat is / wie sijn quaets
heit oder verderffenisse doer Gods genaeden
in die goetheit der waerheit Christi kompt te
kennen

ij. Cron. 35
ij. Cro. 20.
4 v. 25
3 y. 1.

fennen/ dat hy in den tijt der gratien/den dach
des salicheits (als Godt die Heere ende Boes
pinck der werlt sich opmaect/ende niet langer
onderligghen / die mynste synde stille swygen
wil alle herten sijn kennisse/gunst/ genaede en
gratie in Christo doer Christum bewysen ende
andienen: die plaetze oder stadt des menschen
die welcke hy hem vander werlt in sinder lieff
den anghesicht ende wtuerforen heest / vers
staet/ wederom innemen / reinigen en suynere
wil) sich dan noch daer teghen setten / metten
gheest der boesheit ende schalckheit stemmen/
hanthaeuen / die gherechticheit ende duechde
weeren off tegen setten : die sonde (die de H
K oploesen/ ende doer hem seluen wech te ne
men kompt) opholden ende moetwillich doen
wil/ sal opentlich / ewich ende waerachtich een
duuel ende viant Gods en Christi beuonden/
beleden ende ter hellen tot ewighe pynen ende
lyden geordelt werden.

Daerom / wie dan soedanich (dat alles
doer ongehoersamheit der ewigher waerheit
wt een wantrouwende quaede geest komt) van
sin ende wil is / daer en wil ick geen herte / lust
noch moet toe hebben. Want ick versaecke/ en
ontkenne den seluigen sonder anseen van mijn
eigen vleisch. Godt moet my straffen want ick
dat mette verstande wetende lieue oder anhan
ghe: verdoemen soe ickt met wille boeuen hem
sere/ diene ende beminne/ off teeniger tijt voer
staet

Die H
ropi wt alle ge
ueintheit dat
heuen sal den
geuensden hei
ligen antōmē.

staet / ende een yegheliick moet daer op seggens
Amen. Ist dat ick dan van my seluen ende eys
gen vleisch een affcheit metter herte van Gods
ghenaeden doer een hemmelschen beteren sin/
aart ende geest gemaeckt hebt waerom niet vō
le meer vrunden ende maegen suster ende broes
der / vaeder en moeder / soe sy met Christo niet
en sijn / Gods gerechte Dooit niet lyden / off
die lieffde der waerheit geloouen willen. Zae
ist wijff off kind / hoe lieuen dinck het op eerden
off nā den vleische jimmermeer sijn mach / moet
buyten Christum al vergeten / jae voer schaede
jn sulcken wesent gereeckent werden. Daerom
holt my niet vōr v man gy wijff / gy en sijt met
my gesint: Noch voer v heer / off gy en geefft
my ontsich ende volcht my jnt goede nae: holt
my oick niet voer dyn broeder / off ghy en hebt
die gloriose Godt des gherechts tot een vader /
Christum tot een broeder / niet anders willende
dan ick / jn den Heere meen ick. Want soe gy v
dat met my laet duncken / daer voer holt / sō mo
sten wy eenderley geaart / van enen vader onts
fangen / met enen geest gedoept / oder gedreng
ket / kindelijck / gehoorsaemich der waerheit jn
den Geest beuonden werden: goetwillich / god
vresende ende vredsamich van herten sijn. Ist
niet recht: Dit most sich jnder waerheit beu
den laeten / Naemelick / Christus aart en geest
want wie de seluyghe niet en hefft / hoert oick
Godt niet toe / mach hem jnder waerheit ghez
nen Das

nen Vader/noch synen gefalffden Christum ge
nen Heere/swyge broeder noemen.

Doch dat ick alsoe vrylick segghe met my
gesint te sijn/dat kompt my wt mynen gewisse
ende seecker ondervindinge des gelooffs ende
waerheits in den geest. Dies niet te min/ ghy
moecht daer wel voerbarichst en oprechtiger/
vroemer ende dapperder in werden soe ghy
wilt ende koent/dan niet tegē gesint of anders
van herten oder wille sijn/de wyl ick inder waer
heit alsoe byn ende blyue. Dan soedangē hold
ick voer mijn broeders ende susters / die geern
van Godt ende sijn Woort hoozen/ende sijn be
rispinge oder straffinge int herte ghewillichlic
ken opnemen willen/ ende nae der waerheit be
geren te wandelen.

Dit heb ick wt d'yringhe der lieffden ter
beteringe allen goetwilligen/ daer toe voert ge
bracht/ op dat sich een yder selfs kennen/ were
en onderscheiden solde den geest de hem d'ijst
waer toe hy meest ghesint ende van wille is/
op dat hem elck nae die maere sijns ghelooffs/
niet daer oever holden/noch boeyen sijn macht
heroemen solde. Weet wel dattet hoopfen der
eerst gheborenen kleyn is / de den wech des les
uens vinden weinich sijn. Daeromme te meer
der veroersacckt werde daerouer te yueren / en
die in hare verkiesinghe wt te sonderē / dat sich
yegelick daer an te stooten / oder alsulcke te ar
geren voer hoeden solde (de noch enige hoope
genade

Genade ende ontfermherticheit jnden dage hār
 der macht/ eere/ Rijkheit/ salicheit ende vros
 licheit erlangen/ daermede sy sullen verciert/
 gekroont ende waerdelijck anghedaen worden
 sy tseluige geloofft/ byden **HEEREN** in Gode
 ouer alle dingen gesocht ende groot ghemaecte
 hebben. Wel allen de den seluigē gunstich sijn/
 goet doen/ geluck wenschen ende wel spreeckē:
 want dat seluige sal hem wederomme van hār
 nae der schrifturen gemoeten/ Zae waerlijck
 soe beuinden seeckerder dan seecker. Ouerst die
 se argert/ wederstrijt/lastert off quaelick spreckt **Gene. 12. 18**
 sal Gode verdoemen ende vermaledijē: **22. 26 28.**
 waer haer beter datse met enen mos **Isaie. 41.**
 len steen an den hals gebonden **Tobi. 13.**

laeghen in die diepte des
 Zees. Die Month
 des **HEEREN**
 heffret ghes
 sproocs
 fen.

Anno 1544.

Register

1. van mennigerleyart des menschen vianit
2. waarom die dot den Alden bitter gevalt den den jüngen
3. Strave ende ferre
4. Strave ende ferre
5. Strave ende ferre
6. wardo die mensch van goedt geschapen, is
7. vermaninge en sekerre, om het goet van Goedt te Cissen En Begeren
8. hodie mensch van Goedt gevalt en op wat mannier hie wederom to goedt te brengen
9. van dat vergaen en navolgen blieven en vergaen moet
10. stemlick gesproken so bena be com merde sielen
11. warning en ferre
12. En recht en Goetlick kind der tucht beide vor oet en jüng

13. van Godes en Des menschen
Kennis, samps harden. bejder
voert brengen
14. hoe hie sien moet die gebott
en overiecht over en Ander
rechtlick heben of bringen mach
15. vant Och sien art en Eigenschap
16. Wie men voert en van herten
frouwen en bie den hant
nemen &
17. homen sich in desen gevarlickon
tiden inder weelt hebben
en dragen sall
18. en onder schiet te kennen die
vrom en onvrome &
19. van die ongerechte en ge-
rechte prädicanten
20. van dat rechte ware Sion
en jerusalem. en warhachtig
Bericht

vann maniger hrij art des mensche vanden
warom die doot den Alden bittend falt dan
den Jongen

Araffe unde luer dat 1

Araffe unde luer dat 2

Araffe unde luer dat 3

war to an vni die mensche van G yschard
Iff

hoi die mensche van G yschallen

van dat veygen an na volgen bliuen unde
veygen moet

tot den benamden veygen siken

warwinge unde luer

en recht en godlike kind knicht

van Gb und des menschen Pentnis 13. leff.

ho die sijn moet die gebot en onyge 14

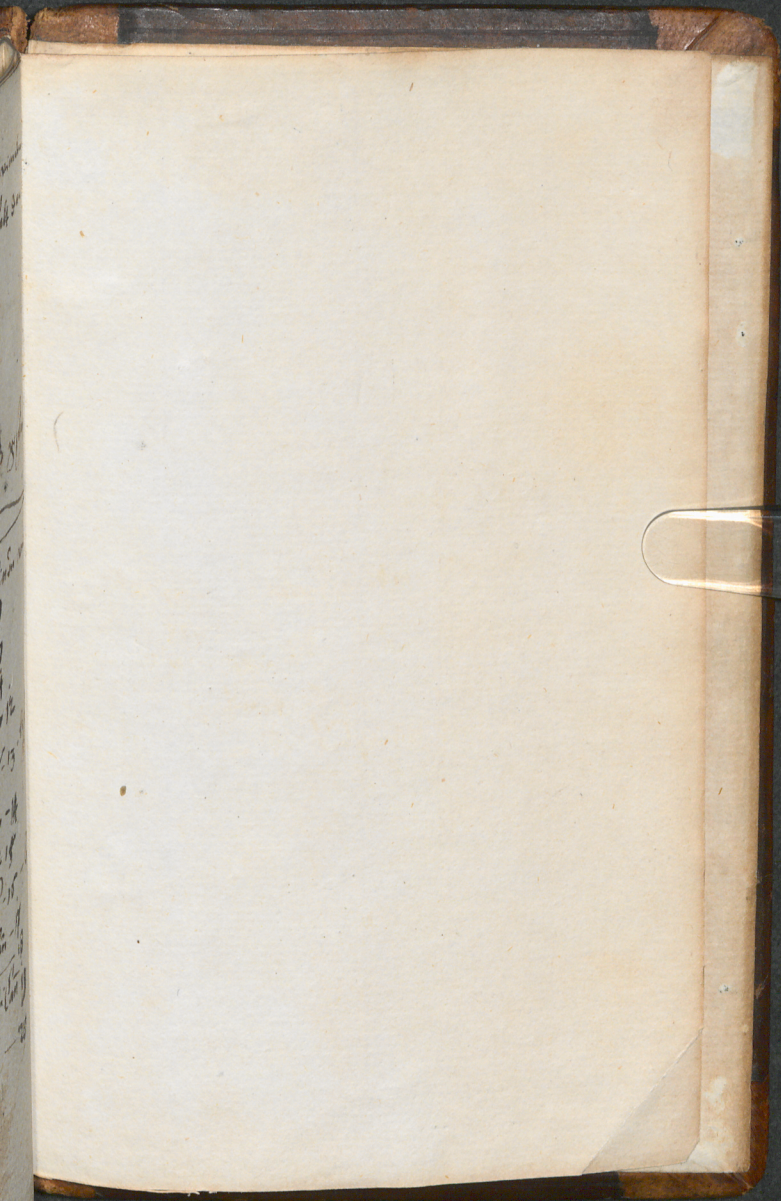
vant oye sijn out en ygesoffe 15

wie men vortan van garten bocher 15. leff

ho men sijn tot die sijn tijden sijn 17

een aff sijnwinge
van die veygen en yge yge die van 18

vant rest sijn unde Jerusaleum 19

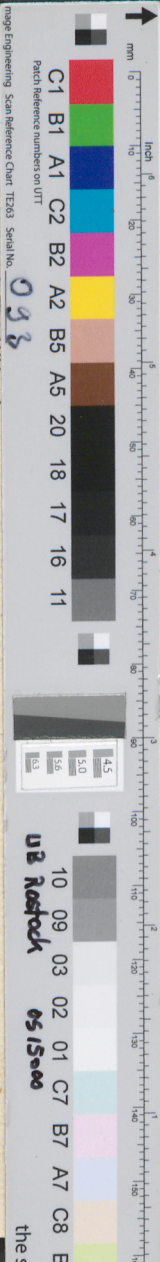
XX Tractate,
Rostock,
1539-1545.

F f -
6554¹-20

Psalm
Zesai
Wien j
ende kl
sullende
sent wa
wt den
een mac
volck. **E**
Zesai.

nt oick inder hoochten der berghen/
n/ vruchtbaer ende swaer ghelaeden
at sijn geruisch / wie den Cederen op
/ sijn sal / die vanden windt beroert
soe salt toenemen ende wassen inden
ie dat gras opten velde.

er wort hier die Schrifftgeleerde gez
ter die Raetshoer / die een veruoegen
baer blyuen die meisters die de jonge
Daer en sult ghy niet seen een volck
nder dieper spraecken / off in hoeger
menschen / diemen niet verstaen en
een vreemder tonge / diemen niet be
f vermercken kan / als wel een rechte
raecke wten monde Gods inder waer
en int herte ende niet allene in de oren
naemelijck / in Zion: Demen dan glo
chynende seen sal / een hoofstade ont
rijlijcker scesten. Daer sullen dijn D
usaelem seen / die heerlijcke Woening
utte die nimmermeer en sall veruoert
ckt werden / als well voertijts ghes
want sy foemen sijn tot die rechte vol
entenisse des ewigen waerheits een
s Heilighen hemelschen verstants
aer gheen loogen off bedoch toe en
re inder ewicheit achter afstan mot.
erstaen by een kint ende man / dat ten
te leyden ende wijs te maecten is /
wit ende wit swart: goet quaet ende
quaet